

ԱՆՏՐԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ՎԱԽՃԱՆԱԾ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1939

Անտրիկ Ալթունեան ծնած է Կ. Պոլիս 1868, Դեկտ. 9ին, հայ կաթողիկէ ծնողքէ։ Աշակերտած է Մխիթարեանց Քաղկեդոնի վարժարանին 1882-1887 տարիներուն, ու շրջանաւարտ ելած է Արրահամ ճարեանի տեսչութեան ժամանակ։ Որոշ երախտագիտութեամբ եւ որդիական աղնիւ զգացումներով կապուած էր Մխիթարեան Տան եւ իր դաստիարակ Հայրերուն, ու անկեղծ յարող՝ ազգանուէր գործունէութեան եւ

լուսաւորութեան գաղափարականին, իր կարողութեան չափով հետեւելով Մ. Պէշիկթաշեանի պանծալի օրինակին։ Նկարագրով բարեհամբոյր, անձնանուէր, ընկերային ու հասարակաց բարիքին համար իր անձնական տեսութիւնները եւ շահը երկրորդական համարող։ Նախ Կ. Պոլիս կազմակերպուած, եւ յետոյ Փարիզ փոխադրուած Մուրատ-Ռափայէլեան Ն. Աշակերտաց Միութեան՝ ամէնէն եռանդուն աշխատողներէն մէկն եղած է ու 1929ին վերակազմուած Միութեան գեր Ատենապետը, բայց գլխաւոր վարիչը եւ ամբողջ ոգին էր անոր, գիտակից՝ թէ Մխիթարեան Նախկին Սաները, կրթուած միեւնոյն բարոյական ու ազգային ուղիղ սկզբունքներով, եւ միացած իրարու հետ՝ կարող են մեծապէս օգտակար ըլլալ ազգին։ Շատ կապուած էր Տեղեկատու ամսօրեայ թերթին, որ առաջին անգամ հրատարակուի սկսած էր Կ. Պոլիս 1909ի մայիս ամսուն եւ տեսած մինչեւ 1916 տարին, եւ ապա 14 տարուան երկար ընդհատումէ վերջ 1930ին վերստին կը խմբագրուէր, եւ այս անգամ ողբ. Անտրիկ Ալթունեանի անտեղիտալի ճիգերով վե-

րանորոգուած, նպատակ ունէր անցնելով բոլոր անդամակիցներու ձեռքը՝ դառնալ միութեան եւ հաղորդակցութեան զօրը։ Դժբախտաբար ներկայ պատերազմի պատճառաւ եւ մանաւանդ իր եւ իր սիրելի ընկերակիցներու մահովը՝ ան ալ դադարեցաւ կեանքէ։

Կ. Պոլիս եղած ժամանակ ընտրուած էր ազգային երեսփոխան Պոլսոյ հայ-կաթողիկէ Պատրիարքարանի մէջ. ինքն էր նաեւ հնարիչը եւ արտօնատէրը հին թրքատառ մեքենայի։ Մտած է երբեք աղաքին ուրիշ շարժումներու մէջ՝ դրասէր անձնաւորութիւն մըն էր, սիրող եւ հաւաքող գլխաւորապէս պատմական ու հնագիտական գրքերու, հաւաքածոներու։ Կը ճանչցուէր իբրեւ քաջ հնագէտ, ու այս գիտութիւնը Մեծն Ալիշանի եղբայր՝ հրնագէտ Սերոբէէն ժառանգած ըլլալը կը պատմէր հպարտութեամբ եւ խորին երախտագիտութեամբ, անոր քով աշխատած ըլլալով իր երիտասարդութեան տարիներուն։

Ողջամիտ եւ բծախնդիր հնագէտի ձիրքերը ի սպաս դրաւ շատ մեծ անձնութիւններու Մայրավանքիս թանգարանին մէջ կատարելու ճշգրտումներ ու նոր դասաւորումներ. նոյն աշխատանքը թափեց նաեւ Խաչենեան քաթնին համար՝ հայթայթելով եւս նոր աւարկաներ Պր. Պօղոս Խաչենեանէն, Յիւրախութեան ծանօթ ու մտերիմ բարեկամէն՝ որ խոստացած է օժտել թանգարանին ընտրելագոյն եւ արժէքաւոր հնութիւններով։

Պր. Անտրիկ Ալթունեանի Ուխտիս հանդէպ ունեցած իր սիրոյն եւ յարգանքին ապացոյցներ են նաեւ Ս. Ղազարու մատենադարանին ընծայած քանի մը ձեռագիրները եւ հնատիպ գրքերը. միեւնոյն երախտագիտութեան եւ սիրոյ զգացումով էր դարձեալ՝ որ Փարիզի մեր Մուրատեան վարժարանին գրատան կը նուիրէր իր սեպհական գրադարանի կարեւոր գրքերը։

Իր մէջ նկատելի էր Մխիթարեան Տան ու Մ. - Ռ. վարժարաններուն համար ունեցած խոր սէրն ու համակրանքը, որմէ մղուած զարմանալի հրաշքով թեմա կը հաւաքէր ինչ որ անոնց պատմութեան կամ կեանքին նկատմամբ կարեւոր կը տեսնէր՝ անուններ, փաստաթուղթեր, տեղեկութիւններ, դատաւորելով այլեւայլ ցանկերու մէջ։ Նմանապէս նկատելի էր իր մէջ այն յատուկ սէրն ու գուրգուրանքը, զոր կը տածէր ո՛ր եւ է նախկին Մխիթարեան աշակերտի մը, որուն նոյնիսկ ետեւէն կ'իյնար գտնելու եւ միացնելու իրենց Ըն-

կերութեան։ Մտերիմ սրտակցութիւն մը ողբ. Միքայէլ Ալեմշահի, Արամ Ինճիճեանի եւ իր միջեւ, ամէնուն աչքին առջեւ խօսուն ապացոյցն էր Մ. - Ռ. Ն. Ա. Միութեան, ընտիր երբեակ մը համամիտ գաղափարակցութեան եւ համերաշխ գործունէութեան։

Պէտք է ներ մոռնալ յիշատակելու հոս որ ինքն էր գլուխն ու ողին Մ. - Ռ. Ն. Ա. Միութեան ներկայացուցիչ պատուիրակութեան՝ որ Փարիզէն եւ ուրիշ քաղաքներէ հաւաքուելով՝ վեներական կու գային 1936ին՝ մասնակցելու Մ. - Ռ. վարժարանի հարիւրամեայ յորելինական շքեղ հանդէսներուն։

Մեր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Մ. - Ռ. Ն. Ա. Միութեան մնացած անդամներուն՝ յուսալով որ նոր դէմքեր կ'ելլեն նոյն հողիով եւ եռանդեամբ տեղը դրաւելու անդամ մեկնողներուն։

ԱՐԱՄ ԻՆՃԻՃԵԱՆ

Արամ Ինճիճեան ծնած է Կ. Պոլիս եւ աշակերտած նախ Բերայի Մխիթարեան վարժարանին, ուր լուրջ դաստիարակութեան մը կարեւոր սկզբունքները կը ստանար՝ որոնք յետոյ պիտի ձեւացնէին իր մէջ այն մարդը՝ որ եղաւ։ Գիտակից ազգասիրութեամբ ու կրօնասիրութեամբ տոգորուած՝ շատ կանխիկ ցոյց տուաւ որ ազգային գործունէութեան մէջ ունէր կատարելիք իր որոշ դերը՝ իր այն բնական ողջմտութեամբ եւ դատողութեամբ գործելու մէջ։

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ մանաւանդ՝ ան եռանդուն ծաւալող մըն էր ազգասիրութեան՝ քարոզելով միութիւն եւ հայերէն լեզուի գործածութիւնը թուրքերէն եւ ֆրանսերէն խօսող հայ ընտանիքներու մէջ՝ հետեւելով կարծես Պէշիկթաշեանի լուսաւոր հետքերուն։ Մեծ պատերազմի զինադադարէն վերջ՝ երբ ծրագրուեցաւ վերակազմել «Համագային Կեդր. վարչութիւնը» բաղկացած երեք յարանուանութիւններու վարչական մարմիններէն, Արամ Ինճիճեան յոգեւորմի ամէնէն ազդեցիկ հետամուտայի գործին ամէնէն ազդեցիկ հետամուտներէն եղաւ։ Նմանապէս մաս կադմէջ հայ կաթողիկէ համայնքին կողմէն՝ «Ազգային Կաթողիկէ համայնքին կողմէն» «Ազգային Կաթողիկէ համայնքին կողմէն» որուն մատակարարական մասին մէջ մեծ արդիւնք ունեցաւ եւ լայնօրէն գնահատուեցաւ իր բերած ծառայութիւնը։ Հայ Յեղ. Դաշնակցական

Կուսակցութեան անդամ՝ Պր. Յ. Ամատունի, անոր մահուան առթիւ գրելով (Հայքեմիօ օրաթերթ, 26 մարտ 1941) կ'ըսէ. «Չորս երկար տարիներ Ա. Ինճիճեանի հետ աշխատակցած եմ թէ՛ Ազգ. խնամատարութեան եւ թէ՛ Համագային Կեդր. վարչութեան մէջ։ Ո՛րքան աւելի մօտենայի անոր, այնքան աւելի կը բաղժապատկուէր իմ հիացումը անոր մասին, իբրեւ ժիր, անձնուէր եւ անհաճախդիր աշխատող մը եւ անվիճելի հայ»։

Երեսփոխան՝ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին մէջ՝ ջանացած է իր խոհեմ եւ ուղղատես խորհուրդներով օգտակար ըլլալ միշտ։

Եղած է նաեւ խնամակալ Ս. Յակոբի ազգային Հիւանդանոցի ի նպաստ տրուած Ալլահիերտեան կտակին, ինչպէս եւ հոգարարձու Սաղըզ Աղաճի Լուսաւորչեան վարժարանին՝ տեսչութեան ժամանակ Դանիէլ վարուժանի՝ որուն հետ շատ մտերմօրէն կը խօսէին կատարուելիք կարեւոր աշխատանքներու եւ ձեռք գարնուելիք ազգային օգտակար շարժումներու մասին, առանց գիտնալու թէ թուրք կառա-

վարութիւնը կը պատրաստէր աղետալի դաւը իրենց գեղեցիկ ծրագրներուն եւ ամբողջ հայ ազգին դէմ։ Գերմանական դրամատան մէջ ալ երկար առեւ Գանձապահի պաշտօն վարած է, բայց ռամկավար կուսակցութեան պատկանելուն եւ կիլիկեան հարցերու պատճառաւ կորսնցնելով իր նիւթական դիրքը՝ ստիպուեցաւ անցնիլ Գերմանիա, եւ այնտեղէն Փարիզ, ուր կը հաստատուէր վերջնականապէս։ Ըլլալով անդամ վարչութեան Մ. - Ռ. Ն. Ա. Միութեան՝ իր խոհուն խորհրդականի թելադրութիւններով բերած է իր կարեւոր աջակցութիւնը այդ Միութեան գործունէութեան մէջ. «Տեղեկատու» թերթին մէջ եւս կու տար յօդուածներ Արիմն ստո-

բազմութեամբ: Իսկ կեանքի վերջին շրջանին եղած է նաեւ Աստուածայեան, սակայն ինկած ուժերէ եւ աղետալի պատերազմով ստեղծուած համաշխարհային այս տխուր ու անձուկ պայմաններու մէջ ապրելով՝ չէր կրնար անշուշտ գործածել իր սրտին ու մտքին բոլոր զօրութիւնները ի նպաստ այդ Միութեան: Ողբ. Միքայէլ Ալեմշահի եւ Անտրիկ Ալթունեանի մահէն վերջ՝ Ուխտիս Գերպ. Աբբասօր ուղղած մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ արդէն. «Ինքզինքս տարօրինակ կերպով առանձին կը զգամ, հակառակ այն դուրդուրանքին՝ որով Միութեանս միւս անդամները զիս կը շրջապատեն, կարծէք ամէնքը վրաս կը դողան եւ յոյսերնին իմ վրաս դրած են որ բռնեմ Միութիւնը. հոգիս յօժար է բայց մարմինս տկար»:

Մեծապէս կապուած էր Սեւրի Մուրատեան Վարժարանին հետ եւ իր ձեռքէն եկածը չէր զլանար անոր փայլին եւ յաջողութիւններուն համար: Եւ շատ իրաւամբ կ'ըսէր նաեւ թէ Մ. — Ռ. Ն. Ա. Միութիւնը՝ փայլ ու կենդանութիւն կը ստանայ՝ երբ դառնայ այս աղգային վարժարանին շուրջ՝ իրրեւ անոր մէկ նեցուկը, օժանդակը եւ միանգամայն ծաւալողը կատարած կրթական մեծ գործունէութեան: Կուրսիս անոր ու կը տրամէր այն ամէն բանով որ նպաստաւոր կամ աննպաստ կը պատահէր Մուրատեան վարժարանին՝ այնքան սրտով միացած ըլլալով Փարիզահայ գաղութին համար անհրաժեշտ այդ հայ օժանդակին:

Փարիզի մէջ իր գործունէութեան զլխաւոր կեդրոն էր Ժան-Կուստին Գաղթականաց Թանգարանի պաշտօնարանը (Պօզոս Նուպար Փաշայի աղգային Պատուիրակութեան մնացորդ ներկայացուցիչ Մարմինը), ուր ղեկավարի պաշտօն ունէր, եւ զոր շատ խնամքով, գիտակցութեամբ եւ անձնուէր հոգիով կը կատարէր, մեծապէս մտահոգուելով մանաւանդ հայ թշուառ ընտանիքներու վիճակով՝ ազատելու զանոնք Փրանսական խիստ օրէնքներու պահանջէն՝ լաւ յարաբերութեան մէջ ըլլալով տեղական այն իշխանութիւն-

ներու հետ, որոնք զաղթականներու դործերով կը զբաղէին:

Ռիւ-Թիւէնի հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ Ժողովրդագիտութեան մէջ եւս ան վերջին ծայր գործունէայ եւ իմաստուն թաղականի դեր կատարած է, մասնակցելով Ժողովներու, խորհուրդներու ու առաջնորդելով բոլոր բարի ձեռնարկները:

Նիւթական ծանր մտահոգութիւններէն, ներքին եւ արտաքին տագնապներէն, եւ իր անձնուէր նուիրումով գործերուն՝ կամաց կամաց մաշելով՝ զգաց որ իր ներսը բոյն դրած է հիւժախտը, եւ այս՝ տակաւին պատերազմի սկզբնաւորութենէն առաջ: Իր սրտակից բարեկամներու, ինչպէս նաեւ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Տեսչութեան խորհուրդներուն և թերազրութեանց վրայ՝ ատեն մը ենթարկուեցաւ լուրջ խնամքի եւ դարմանի, բայց իր յառաջացած տարիքը չէր ներքին կատարեալ կերպով վերադառնելու իր առողջութիւնը: Ու ինքը որ կը կարծէր ամէնէն առաջ կ'ըսէր իր մահկանացուն, իր երկու սիրելի մտերիմներու աչքերը փակելէ վերջ՝ կ'երթար միանալու անոնց հոգիներու աշխարհին մէջ:

Ողբ. Արամ Ինճիճեանի մտքի եւ սրտի բարեմասնութիւնները եւ ընկերային առաքինութիւնները դրաւիչ բան մ'ունէին. իմաստուն եւ խոհական, եւ հմուտ ըլլալով աղգային կարգ մը թէ՛ եկեղեցական եւ թէ՛ քաղաքական խնդիրներու՝ շատ հաճելի եւ օգտակար կը դարձնէր իր խօսակցութիւնը: Ըլլալով միանգամայն լուրջ ու խորհրդածող, հաւասարակշռուած դատողութեան տէր, բարի եւ սրտոտ անձնաւորութիւն մը, ազնիւ եւ զգուշահայեաց վերաբերմունքով ամէնուն հանդէպ՝ նաեւ սիրելի կ'ընծայէր իր անձը, եւ ատով աւելի ալ կը փնտռուէր իր ներկայութիւնը:

Ու հիմա որ կորսնցուցած ենք զինքն ու իր երկու մտերիմները, եւ մեր ցաւին մէջ սփոփուելու համար կրկին ու կրկին կ'աղօթենք իրենց հոգւոյն յաւիտեանական հանգստին ու պայծառութեան համար, կը մաղթենք որ մեր Սաներու շարքերուն մէջ չպակսին այնպիսի անձեր:

ԽՄԲ.

ՎՐԻՊԱԿ

Ներկայ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ «Պատասխան եր. Տէր Կոմիտաս Վկայի «Կարծեցեալ» մարմնոյն մասին» խորագիրը կրող յօդուածին, (էջ 17) Ա. սիւնի վերջին տողին ալետք է կցել հետեւեալ տողերը. մը սուր դատողութիւնը, ուղղամտութիւնը եւ անկեղծութիւնը: Նկատի չեն առած, որ երբ նա իր Պատմութեան մէջ մտցուցեր է Տէր Կոմիտասի վարքը՝ բարո-...

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

Փրոֆ. Տոքթ. Վ. Թորոմեանց. — Դպրոցական համագործակցութիւն, Սոֆիա, 1941. զին՝ 20 էջ:

Արշալիք Պ. Քաղցրունի. — Ֆինլանտական խնդրին էութիւնը, Նիւ-Եորք, 1940:

Հրատ. Միսիք. Պոլովիւ. — Դասագիրք Հայոց պատմութեան, տպ. Սիփան:

Bogdan Caus. — Primavera in Vieata, poeme, Costanza, 30 էջ:

H. Dj. Siruni. — Documente turcești referitoare la evenimentele din 1821-1822, București, 1940.

H. Dj. Siruni. — Bibliografia studiilor armeresti din Romania, 1920-1940. București, 1940.

H. Dj. Siruni. — Doua Deizadele la Cenghel-Chöi, glosar, București, 1940.

H. Dj. Siruni. — Armeni in Romania, cu pri-lejul unui centenar, București, 1940.

H. Dj. Siruni. — O navalire necunoscuta a

bandelor turcești in tarile Romane la 1769, București, 1940.

Peter V. Hanes. — Istorie Literara in Calato-rii, București, 20 էջ:

Rev. George H. Filian. — Heavenly Lights, Los Angeles, Calif. 1939.

Rev. George H. Filian. — Armageddon and the Battle of Armageddon, Los Angeles, Calif.

Prof. Sc. Bèridzè. — Latinità e Romanità, Napoli, 1939, lire 4.

H. Lorelli. — Kamo (Շուտական լեզուով) Helsingfors.

Նոյն (Ֆինական լեզուով)

G. Hofmann S. T. — Documenta Concilii Flo-rentini de Unione Orientalium, Roma, 1935.

Acacius Coussa. — Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali, Typis polyglottis insulae S. Lazzari, 1941.

ԱՌՅՍ ՏԵՍԱՆ

ԱԹԵՂԱՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՈՒՌՀԱՅԻ

ԹՈՒԴԸ

ԱՌ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅՍ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՊԱՐՍԻՑ

ՎԱՍՆ ՀԱԽԱՏՈՑ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵԱՅ ԵՒ Ի ԼԱՏԻՆ ԼԵԶՈՒ ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ

Է. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Թ. Ա. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՄԻԱՆՁՆ ՄԻՒԹԱՐԵԱՆ

Էջ 80 — ԳԻՆԵ Է՝ 2,85 ԶՈՒՅՑ. ՅԲ.

AITHALLAE EPISCOPI EDESSENI
EPISTOLA
AD CHRISTIANOS IN PERSARUM REGIONE
DE FIDE

::: La Messa (Letta) in Rito Armeno :::
Tradotta in Italiano

Prezzo Lire 2